

СРЕДНО УЧИЛИЩЕ „ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ“

8005, гр. Бургас, к-с „Славейков“ до бл. №5
тел: 056/886061, e-mail: ddebelianov_bs@abv.bg; www.ddebelyanov-bs.co;

Утвърдил:

ПЕЙКО СТОЕВ

Директор на СУ „Димчо Дебелянов“

ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА РАННОТО НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ

Програмата за превенция на ранното напускане на училище на Средно училище „Димчо Дебелянов” е създадена на основание чл. 263, ал. 1, т. 8 от Закона за предучилищното и училищното образование и е приета от Педагогическия съвет на проведено заседание на 14.09.2017 г.

ВЪВЕДЕНИЕ

Отпадащите ученици са сериозно предизвикателство не само пред глобалното съвременно образование, но и за икономическите реформи и социално-икономическия напредък на обществата. Отпадането от училище е и сериозен личен и социалнопсихологически проблем.

В глобален мащаб търсените решения се основават на институционални промени с оглед по-доброто акомодиране на потребностите на тези ученици и задържането им в училище. Не са малко и решенията, които се търсят в сферите на индивидуалната работа с ученици и семействата им, оказване на подкрепа и създаване на система за систематична или конкретно насочена помощ, с цел предотвратяване на натрупване на изоставане. Подобен подход се превръща в част от превенцията на отпадането. Не са изолирани и случаите, в които се търси пряка отговорност не само от училищните институции, но и от родителите за неспособността им да осигурят задължително образование за своите деца, за отсъствието на контрол върху тяхното образователното развитие и напредък, за неуспешно упражняване на родителските задължения и отговорности в тази посока. Сред всички съществуващи ориентации, специален интерес представляват търсения и решения, свързани със създаване и изследване на добри практики, фокусирани върху решаване на проблеми на изоставащите и застрашените от отпадане ученици, които практики се превръщат в част от системата за социално-педагогическа работа и бележат нейното устойчиво развитие.

В българската образователна система многото отсъствията се декларират като причина за отпадане от училища. Основният индикатор, чрез който един ученик може да се характеризира като отпадащ от българско училище, е нередовното посещение на учебните часове и съпровождащото го нарастване на отсъствията. В България две държавни институции събират и обобщават данни за отпадащите ученици – Национален статистически институт (НСИ) и Министерството на образованието и науката (МОН).

„Ранното напускане на училище” е дефинирано като отписването от училище на ученик, завършил едва основно образование или по-ниска образователна степен, и който вече не участва в никаква форма на образование или обучение¹. В Закона за предучилищното и училищно образование е посочено, че „отпадане от училище” е отписването от училище на ученик до 18-годишна възраст на основание чл. 173, ал. 2, т. 2 и 3 от преди завършване на последен гимназиален клас, **ако лицето не е записано в друго училище.**

В българските условия се наблюдава специфична картина, при която сред най-засегнатите и най-дискриминирани в училище ученици, които напускат преждевременно, са ученици от малки населени места (селски райони), ученици с увреждания, девойки, които нерядко създават семейства още преди завършване на основно образование, ученици от малцинствени групи. Така например според официални статистически източници, през учебната 2012/2013 г. в класовете не са се завърнали 4000 българчета, а само за първия срок на учебната 2013/2014 г. техният брой е 1700. В Бургаския регион статистическите данни сочат, че 101 са отпадналите ученици за учебната 2016/2017 г., според данни на РУО, а 80 % от прекъсналите задълженията си редовно да посещават училище ученици са заминали със семействата си в чужбина.

Училищната програма за превенция на ранното напускане на училище е основен инструмент за планиране на дейностите по задържане на децата в училище. Нейната цел е да допринесе за осигуряване на равен достъп и подкрепа за личностно развитие и приобщаване в системата на училищното образование на учениците. Настоящата програма за превенция на ранното напускане на училище на СУ „Димчо Дебелянов” е в съответствие с целите на „Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020)”² и взема предвид националните приоритети, заложи в „Национална програма за развитие на Република България: България 2020”³. Програмата отчита националните нормативни, стратегически и

¹ Съгласно Препоръката на Съвета на Европейския съюз от 28 юни 2011 г., засягаща политиките за намаляване на преждевременното напускане на училище (2011/С 191/01), както и със стратегическата рамка на ЕС за сътрудничество в областта на образованието и обучението.

² Протоколно решение на МС № 44.11 от 30.10.2013 г.

³ Приета от Съвета за развитие към Министерския съвет през 2011 г.

програмни документи в посока достъп до качествено и приобщаващо образование, социално включване, антидискриминация⁴.

Специфичните задачи на Програмата за превенция на ранното напускане на училище на СУ „Димчо Дебелянов” са да дефинира рисковите фактори и причини за ранно напускане на училище, да конкретизира ключовите направления и мерки за действие на училищно ниво, да изработи координационен механизъм за наблюдение, отчитане и мониторинг на резултатите.

При изготвянето на програмата се отчитат:

- значението и мястото на всички участници в образователния процес, както и взаимодействията помежду им, като се зачита равнопоставеността на заинтересованите страни;
- потребността от насърчаване на сътрудничеството между училищно ръководство, учители, педагогически специалисти, ученици, родители и други заинтересовани институции за изграждане на позитивна образователна среда и взаимодействие в рамките на училищната общност;
- координационните действие по превенция и интервенция на ранното отпадане от училище на всички нива;
- мониторинг на напредъка на училищно ниво.

РИСКОВИ ФАКТОРИ И ПРИЧИНИ ЗА РАННО НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ

Рисковите фактори и причините за ранното напускане на училище биха могли да бъдат систематизирани в няколко основни категории:

1. *Образователни* – затруднения при усвояване на учебния материал; отсъствие на изградени навици за учене; слаб интерес и мотивация за участие в учебния процес и произтичащото от него нежелание да се посещава училище; неподходящ избор на училище; ситуации на агресия и насилие в училище; наличие на конфликтни отношения със съученици и/или учители; пропуски в

⁴ Закон за предучилищното и училищно образование; Наредба за приобщаващото образование; Закон за младежта; План за 2016–2017 г. за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013–2020 г.); Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015–2020 г.); План за действие по изпълнение на националната стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015–2020 г.); Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2015–2020 г.); Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014–2020 г.; Национална стратегия за детето 2008–2018 г.); Национална стратегия за младежта (2010–2020 г.); Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване до 2020 г.; Конвенция за борба с дискриминацията в областта на образованието; Областни и общински стратегически мерки за превенция от отпадане; Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012–2020 г.).

методиката на преподаване, начина на оценяване и в организацията на учебния процес; количеството и качеството на учебното съдържание; контрол и проследяване на отсъствията; липса на привлекателни извънучебни дейности и занимания и др.

2. *Социално-икономически* – бедност; нисък социален статус; понижен жизнен стандарт; участие на децата в пазара на труда и поддържането на семейството; конфликти и напрежение в семейството; домашно насилие; непълни семейства; липса на родителски умения и ангажираност в учебния процес за подпомагане на децата; незачитане правата на децата в семейството; нездрава приятелска среда и риск от противообществени прояви и др.
3. *Етнокултурни* – ниска степен на готовност за училище; липса на мотивация на родителите за получаване на образование от децата им; етнокултурни традиции (по-ранно встъпване в брак) и др.
4. *Институционални* – недостатъчна координация и контрол между различните институции на национално, регионално, местно и училищно ниво за справяне с преждевременното напускане на училище; отсъствие на изградени и работещи училищни механизми за превенция и работа с деца застрашени от ранно напускане на училище; липсата на мотивация и недостатъчно компетенции на учителите за разпознаване и прилагане на механизми за действие, спрямо ученици застрашени от преждевременно напускане на училище и др.
5. *Причини свързани със здравния статус* – недостатъчна подготовка на физическата училищната среда, материалната база и човешкия ресурс за интегриране на деца със специални образователни потребности.

МЕРКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА РАННО НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ

Настоящата Програма конкретизира мерките за противодействие на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” в **четири основни направления**:

1. Превенция на ранното напускане на училище – цели предотвратяване на възникването на предпоставки за преждевременно напускане на училище, както и ограничаване на условията, които го благоприятстват.

2. Интервенция срещу ранното напускане на училище – цели създаването на условия за ограничаване на преждевременното напускане при отчитане на конкретните заплахи на равнището на отделните лица.
3. Мерки за компенсиране на ефекта от преждевременното напускане на училище – цели да подпомогне преждеременно напусналите училище отново да се включат в образованието, като им бъдат предложени разнообразни и достъпни форми за завръщане в системата на образование и обучение и/или придобиване на квалификация.
4. Наблюдение и мониторинг на Програмата.

Политиките и мерките, които СУ „Димчо Дебелянов” предприема за противодействие на ранното напускане на училище са подчинени на националните, областни и общински стратегически мерки като се отчита спецификата на образователната институция и нуждите от подкрепа на всяко дете.

1. Мерки за превенция на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” чрез:

- Осигуряване на позитивна образователна среда;
- Поддържане на актуална база данни за учениците напуснали преждеременно училище и учениците, застрашени от отпадане;
- Анализ на причините, водещи до отпадане от училище и напускане на образователната система;
- Идентифициране на рисковите фактори за ранно напускане на училище с оглед ограничаване на въздействието им.
- Включване в годишния комплексен план на училището на дейностите, насочени към превенция на ранното напускане на училище.

2. Мерки за интервенция на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” чрез:

2.1. Мерки насочени към преодоляване на образователните рискови фактори и причини за ранно напускане на училище:

Мерки, касаещи училищното ръководство, учителите и педагогическите специалисти:

- Подпомагане на учениците за усвояване на учебния материал чрез индивидуални и допълнителни консултации, осигуряване на възможност за включване в целодневно обучение;
- Регулярни срещи на училищно ниво за обмяна на информация и добри практики между учителите, преподаватели и преподаващи на ученици, застрашени от ранно напускане на училище в различните образователни етапи;
- Повишаване на чувствителността на учителите, педагогическите специалисти и обслужващия персонал по въпроса за агресията и насилието в училище и разработването на мерки за превенцията им;
- Непрекъснато повишаване на уменията на учителите за ненасилствена комуникация с деца, толерантност, зачитане правата на детето и прилагането им в учебния процес;
- Разработване и приемане на Етичен кодекс на училището;
- Насърчаване ученето през целия живот сред учителите за актуализиране и усъвършенстване на педагогическите и методическите им знания, умения и компетенции, както и за осъвременяване на научните им знания;
- Изработване и прилагане на училищни правила за строг контрол на проследяване на отсъствията на учениците и своевременно информиране на родителите на ученици, показващи повишено отсъствие от училище;
- Разработване и участие в проекти и програми на международно, европейско, национално и регионално ниво за създаване на привлекателни за учениците извънучебни дейности, включване на учениците в обществено значими дейности извън територията на училището.

Мерки, касаещи учениците и родителите:

- Поставянето на учениците в активна позиция при усвояването на учебния материал;
- Насърчаване на учениците и оказване на психолого-педагогическа подкрепа за изграждане у тях на базисни умения за асертивност, управление на междуличностни конфликти, извеждане на цели и целеполагане, планиране и управление на времето, усвояване и прилагане на стратегии за учене;
- Изграждане на умения в учениците за толерантно общуване и общуване с ненасилие;

- Насърчаване на учениците за неформално учене чрез включването им в извънучебни дейности и в училищното самоуправление;
- Насочване на учениците към занимания, съобразени с техните потребности;
- Насърчаване родителската заинтересованост, както и ангажиране на родителите за проследяване и подпомагане на образователния процес на учениците.

2.2. Мерки насочени към преодоляване на социално-икономическите рискови фактори и причини за ранно напускане на училище:

Мерки, касаещи училищното ръководство, учителите и педагогическите специалисти:

- Включването на децата с нисък жизнен стандарт до VII клас във формите за целодневно обучение;
- Организиране на социални и благотворителни кампании за подпомагане на ученици в нужда при пълното зачитане на честта и достойнството им;
- Своевременен контакт за деца в риск с Агенцията за закрила на детето чрез регионалната ѝ служба, както и с Детска педагогическа стая;
- Надграждане на умения в учителите за ефективна комуникация и работа с родителите;
- Осигуряване на комфортна среда за децата, потърпевши на домашно насилие и/или живеещи в рискова семейна среда.

Мерки, касаещи учениците и родителите:

- Приобщаване на родителите към училищния живот – на ниво общоучилищни дейности и на ниво клас/група;
- Ученическият съвет да провежда информационни кампании сред учениците по ключови за младежкото развитие теми – тютюнопушене, алкохол, наркотици, агресия, приятелска среда, сексуално образование и семейно планиране.

2.3. Мерки насочени към преодоляване на етнокултурните рискови фактори и причини за ранно напускане на училище:

Мерки, касаещи училищното ръководство, учителите и педагогическите специалисти:

- Допълнителни консултации и индивидуална работа с ученици, които имат дефицити в усвояването на учебния материал;

- Включване на учениците с дефицити в усвояването на учебния материал до VII клас във формите за целодневно обучение.

Мерки, касаещи учениците и родителите:

- Създаване на приобщаваща подкрепяща среда за доверително общуване, разбиране и толерантност;
- Подкрепа активността на родителите за включване в образователния процес на децата;
- Подкрепа на училищно и междуинституционално ниво при заявен проблем от страна на родител;
- Насърчаване на ученето през целия живот на деца от училищна възраст и техните родители, в контекста на ползата за изграждане на умения и интегриране в обществото.

2.4. Мерки насочени към преодоляване на институционалните рискови фактори и причини за ранно напускане на училище:

Мерки, касаещи училищното ръководство, учителите и педагогическите специалисти:

- Поддържане на актуална база данни за учениците напуснали преждевременно училище и учениците застрашени от отпадане;
- Добро познаване от учителите и педагогическите специалисти на институциите, които оказват подкрепа на ученици, застрашени от ранно напускане на училище;
- Инициране и поддържане на постоянно междуинституционално сътрудничество за учениците, които са застрашени от ранно напускане на училище в случаите, когато това е необходимо;
- Разработване и прилагане на училищен механизъм за работа с ученици, застрашени от ранно напускане на училище;
- Повишаване на компетенциите на учителите за разпознаване и прилагане на механизми за действие, спрямо ученици застрашени от преждевременно напускане на училище и др.

2.5. Мерки насочени към преодоляване на рисковите фактори и причини за ранно напускане на училище, свързани със здравния статус:

Мерки, касаещи училищното ръководство, учителите и педагогическите специалисти:

- Осигуряване на достъпна архитектурна, обща и специализирана подкрепяща среда, дидактически материали в училище за нуждите на учениците със специални образователни потребности;
- Повишаване квалификацията на учителите и педагогическите специалисти за работа с ученици със специални образователни потребности.

Мерки, касаещи учениците и родителите:

- Създаване на подкрепяща среда за родителите по отношение на повишаване активността и знанието им за психохигиената на учебния процес;
- Изграждане на умения у учениците за работен режим и психопрофилактика.

3. Мерки за компенсиране на ефекта от ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” чрез:

- Създаване на подходящи условия за реинтегриране в образователната система на учениците, които са отпаднали рано от училище чрез използването на различни форми на обучение – самостоятелна, дистанционна;
- Създаване на възможности за самостоятелно учене с цел признаване на резултати;
- Кариерно ориентиране и консултиране за повишаване на мотивацията за оставане в училище и придобиване на образователна степен.
- Популяризиране на възможностите за учене в клубове, библиотеки, читалища, младежки информационно-консултантски центрове, регионални и местни центрове.

4. Наблюдение и мониторинг на програмата за превенция на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов”:

Програмата за превенция на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” се прилага при непрекъснато взаимодействие между училищното ръководство, класните ръководители, учителите, педагогическите специалисти и родителите.

Наблюдението на програмата за превенция на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” включва:

- отчитане на напредъка;
- анализ на предизвикателствата;
- набелязване на мерки за подобрене;
- актуализиране на дейностите и/или разработване на нови.

Отчитането на изпълнението на програмата за превенция на ранното напускане на училище в СУ „Димчо Дебелянов” се осъществява чрез:

- изготвяне на годишен доклад за изпълнението на програмата/плана за превенция на ранното напускане на училище;
- изготвяне на годишен аналитичен доклад за движението на учениците, напуснали училище или застрашени от ранно напускане;
- изготвяне на срочни отчети на екипите за индивидуална работа с учениците, застрашени от ранно напускане на училище.

**МЕХАНИЗЪМ ЗА ДЕЙСТВИЕ
ПО ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ
НА РАННО НАПУСКАНЕ НА УЧИЛИЩЕ**

Механизмът за действие по превенция и интервенция на ранното напускане на училище е неразделна част от Програмата за превенция на ранното напускане на училище на Средно училище „Димчо Дебелянов”. Разработен е и ще бъде прилаган с в съответствие с Държавния стандарт за приобщаващо образование.

1. Определяне на училищен координатор по превенция на ранното напускане на училище със заповед на директора на училището.
2. Утвърждаване на график за регулярни срещи на училищните екипи.
 - 2.1. Графикът се включва в годишния план за дейността на училището.
 - 2.2. Класният ръководител и учителите, преподаващи в съответния клас провеждат срещи четири пъти през учебната година – септември/октомври, декември, февруари, април.
 - 2.3. Срещите се протоколират.
3. Анализ на информацията и наблюденията за обучението и развитието на всеки ученик по време на екипните срещи.
4. Изготвяне на списък на учениците, застрашени от ранно напускане на училище. Списъкът се утвърждава от директора на училището.
5. Сформиране на екип за индивидуална работа за обща подкрепа с всеки ученик, застрашен от ранно напускане на училище.
6. Изготвяне на план за действие за индивидуална работа за общата подкрепа с всеки ученик, включително срокове за постигане и описание на работата.
 - 6.1. Планът за действие се изготвя до 14 дни след установяване на случай по т. 4.
 - 6.2. Отговорността за координацията по изпълнението на плана има класният ръководител на ученика.

- 6.3. Класният ръководител запознава родителя/ите на всеки ученик, застрашен от ранно напускане на училище с изготвения индивидуален план за действие.
7. Реализиране на дейностите за обща подкрепа по индивидуалния план на всеки ученик, застрашен от ранно напускане на училище.
 - 7.1. Продължителността на дейностите е не по-малко от две седмици със седмична заетост до 20 часа.
 - 7.2. Класният ръководител и учителите, включени в екипа за обща подкрепа предоставят на родителя/ите информация за напредъка.
 - 7.3. Ако до три месеца от началото на дейностите по т. 7 не се отчете напредък, ученикът се насочва за оценка на индивидуалните му потребности от екип за подкрепа на личностното развитие.
8. Екипът за подкрепа на личностното развитие се утвърждава със заповед на директора на училището за конкретния ученик.
 - 8.1. Екипът има свой ръководител, посочен в заповедта.
 - 8.2. Екипът приема график на срещите си, които са задължителни за всички членове. Срещите се протоколират.
 - 8.3. Екипът извършва оценка на индивидуалните потребности на ученика не по-късно от три месеца от установяването на необходимост за извършването ѝ.
 - 8.4. Гарантира се достъпът на родителя/ите до всички етапи на оценяването и се търси съдействието им.
 - 8.5. Екипът изготвя план за допълнителна подкрепа за ученика, застрашен от ранно напускане на училище, а при нужда и работа по конкретен случай.
9. Осъществяване на допълнителна подкрепа за ученик, застрашен от ранно напускане на училище.
 - 9.1. Извършва се въз основа на направената оценка на индивидуалните потребности на ученика.
 - 9.2. За допълнителната подкрепа за ученик, застрашен от ранно напускане на училище се съставя план.
 - 9.3. Ако родителят откаже да бъде предоставена допълнителната подкрепа за ученик, застрашен от ранно напускане, независимо, че оценката на индивидуалните потребности е показала необходимост, директорът уведомява писмено съответния отдел за закрила на детето.

10. Утвърдени двама педагогически специалисти със Заповед на директора, за участие в мобилна междуинституционална група за превенция на ранно отпадане от училище.